

AZ OROSZ ELLENFORRADALOM BUKÁSA.

Az OROSZ szovjetállam nemrég ünnepelte borzalmak és nyomor jegyében lefolyt uralmának tízesztendő fennállását. Tíz esztendeje, hogy a proletárdiktatúra hullámverése által elsöpört „vértelen forradalom“ romjai maguk alá temették Kjerenszkijnek, a szárátovi kis ügyvédnek bűnös és erőtlén — mondhatnánk: októberi őszirózsás — királyságát s vele együtt a nagy szláv birodalom évezredes tradícióit, kultúráját és egész társadalmát.

Tíz súlyos esztendő vonult el felettünk, mióta Oroszországban úrrá lett a vörös hatalom, de a nagy orosz tragédiát még mindig a tájékozatlanság függőnye fedi s eltekintve néhány elfogult, vagy az orosz viszonyokat és eseményeket felületesen ismerő, tehát téves megállapítástól, még ma is értelmetlenül áll az európai közvélemény az ellenforradalom bukásának és a szovjet győzelmének tényeivel szemben.

E sorok írója több mint három esztendőt töltött Dél-Oroszországban, az ellenforradalom főfészkeiben, a kozáklakta Don és Kubán vidéken s így önkénytelen tanúja volt a felszabadult forradalmas szenvedélyek tomboló kegyetlenségei dől menekülőkből megalakult önkéntes hadsereg első héroszi küzdelmeinek, a vörösök és fehérök őrzőgőn kegyetlen harcainak, a fehér hadseregben gyökeret vert széthúzásoknak s a szövetséges nagyhatalmak által cserbenhagyott ellenforradalom tragikus összeomlásának.

Ezen személyes élmények segélyével kövessük nyomon a nagy orosz tragédia véres jeleneteit, hogy az események mélyére pillantva, megértsük a tragikus hős, az orosz nép bukásának a viszonyok adott voltában s a sajátos orosz néplélekben gyökerező végzetszerűségét.

Bármily hihetetlenül hangzik is, de tény, hogy a bolsevizmus kitörése a tisztikarból és polgári társadalomból alakult ellenforradalmat teljesen készületlenül találta. A nagyhercegi s egyéb arisztokrata-családok és kimagasló politikusok a Kjerenszkij tétovázó kormányzása idején sietve elhagyták Oroszországot, a nélkül, hogy csak meg is kísérelték volna a forradalom árját mederbe szorítani. Viszont a forradalmat előkészítő orosz tudósok, írók és diákok maguk sem gondoltak egy pillanatig sem arra, hogy Goethe „Zauberlehrling“-jéhez hasonlóan képtdenek lesznek a felidézett forradalom rémeinek irányítására, esetleg elcsendesítésére s mire fdocsudtak a vértelen forradalom vívmányai feletti örömeikből, megdöbbenve kellett látniok, hogy maguk is a megindított események játékszerévé váltak s nincs sem erkölcsi, sem fizikai erejük, hogy a felszabadult sötét ösztönöket lecsendesítsék. Az egyetlen megoldás, ami számukra maradt: a menekülés volt. Így lett

a forradalom eseményeinek törvényszerűségén szömyűködő, mérsékelt reformátorokból, fantaszta szobatudósokból és a szocialista eszmékért hevülő diákságból éppúgy elkeseredett ellenforradalmár, mint a konzervatív földbirtokosokból, hivatalnokokból és katonatisztekéből.

A csendes Don vidékén, távol a forradalom lángoló eseményeitől ekkor még alig volt érezhető a forradalmi szellem hatása. A frontról hazaszállingózó kozákok ugyan hírül hozták, hogy a „germánok” által félrevezetett orosz ezredek legyilkolták saját tisztjeiket s helyettük maguk közül választottak katonai tanácsot. Aztán felbukkant a békés kozák falvakban, a sztanyicákon egy-egy meggyötört arcú, piszkos, rongyos idegen s ha jó emberekre akadt, hihetetlenül borzalmas meséket mondott a tisztjeiket mészárló katonákról s a messze Péterváron megalakult vörös gárda rémtetteiről. Ki gondolta volna akkor, hogy néhány hónap múlva a csendes kozákföld még ezeknél is kegyetlenebb harcok színhelyévé változik.

A menekülték elbeszélését a most már tömegesen hazaérkező kozákok megerősítették, hozzátéve azt, hogy útközben a vörös gárdisták elszedték a kozákság fegyvereit, mivel nem voltak hajlandók csatlakozni a forradalmi csapatokhoz. A menekültek egyre sűrűbb rajokban lepték el a csendes Don vidékét; főleg Novocserkaszkban (a doni kozák kerület fővárosa) hemzsegték az orosz társadalom minden rétegéből való menekültek.

1917 decemberében azonban már a menekültekkel túlsúfolt kozák városokban és sztanyicákon is észrevehető volt a viszonyok változása. A Moszkvából sűrű rajokban kibocsátott agitátoroknak aránylag rövid idő alatt sikerült — néhány kozák község kivételével — a kozákságot is megnyerni a szélsőséges forradalmi eszméknek. A következő év elején megalakult kozáktanácsok tagjai vígan fosztogatták a nagybirtokokat, széthurcolva a gazdasági eszközöket, gépeket és állatállományt, ezután következett a kereskedők áruraktárainak elkobzása s végül a tömeges letartóztatások. Az események ilyen való alakulása mellett féltő volt, hogy az ellenforradalom utolsó mentsvárát is elnyeli a tajtékozó vörös hullám.

Ily körülmények között kezdett megalakulni a kadétpárt s az önkéntes csapatok. Az ellenforradalmi párt a legkülönbözőbb politikai és világfelfogású embereket egyesítette magában a bolsevizmus elleni küzdelemre. A jórészt menekült tiszttekből, junkerekből s egyéb önkéntesekből szervezett „partyizán”^{cc} csapatok élére az erélyes és népszerű Kamyilov tábornok állott. Ennek a maroknyi hadseregnek — a bolsevizmus ragályától megfertőzött kozákföldön — fegyverek, hadiszerek és ágyúk hiányában — kellett megindítania az élet-halálharcot, hogy a régi társadalmi rendet felforgató vörös mozgalomnak gátat vessen.

Végzetes hibája a készületlen ellenforradalmi mozgalomnak, hogy nem akadt oly nagytekintélyű vezére, aki a különböző pártok felett állva, katonai és politikai tudásával és személyi súlyával a pártok közötti ellentéteket kiegyenlítve, határozott célt és egységes irányt szabott volna a fehér mozgalomnak.

Időközben Novocserkaszkban következményeikben súlyos események történtek; a novocserkaszki kozákezredek hallgatva a vörös

agitátorokra, fellázadtak és megtagadva az engedelmességet, nyíltan bolsevistáknak vallották magukat. Kaljedjin tábornok, a doni kozák kerület atámánja, a kozákok hűtlenségének hírére öngyilkos lett, mire a városban a legnagyobb fejvesztettség lett úrrá. Az egyre vakmerőbbé váló vörös csapatok 1918 elején elfoglalták Rosztovot, majd Novocserkaszkot s így a minden oldalról szorongatott önkéntes hadsereg és a partyizán különítmények iszonyú szenvedések, nélkülözések és kegyetlen harcok közben kénytelenek voltak a Kubánba visszavonulni.

A magára maradt Donon a vörös uralom kezdett tobzódni s a doni kozákság rövid néhány hónap alatt kiábrándult a bolsevizmus eszméjéből, látva, hogy a nagybirtokok gazdagsága és a kereskedők raktárai után az ő gabonás hombáiraikra és jószágaikra kerül a sor. Az egyre erőszakosabb rekvirálásoknak ellenálló kozákokat részben kivégezték, részben börtönbe csukták a vörös hatalom vezetői. A nemrég még bolsevista kozákok látva a vörösök rablásait, gyilkolásait, lassankint eltünetedeztek hazulról, hogy csatlakozzanak az ellenforradalmi csapatokhoz. A bosszút lihegő kozák szökevények csapatokba verődve, bujdosva végre rátaláltak a fehér hadseregre, amelynek élén akkor a Jekaterinodar (a kubáni kerület fővárosa) ostrománál elesett Karyilov helyett Denyikin tábornok állott.

Denyikin neve a fehér hadseregben eddig úgyszólván ismeretlen volt s az iránta eleinte megnyilvánult ellenszenv oka abban keresendő, hogy a fővezérség átvételekor a nagy kubáni visszavonulásban hátrahagyta a hadsereg sebesültjeit, akiket az utánuk nyomuló vörös csapatok vadállatias kegyetlenséggel felkoncoltak. Kamyilov önkéntesei soha sem tudták megbocsátani Denyikinnek ezt a „keményszívű bajtársiatlanságot“, amellyel pedig talán az egész fehér hadsereget mentette meg a kényszerhelyzetben cselekvő tábornok.

A néhány hónappal ezelőtt erről a vidékről menekülő fehér hadsereget a Don megkínzott népe kitörő örömmel üdvözölte s napról-napra többen csatlakoztak az ellenforradalom táborához. A rosszul fegyverzett és lőszerhiánnyal küzdő ellenforradalmi hadsereg — mely a bosszúállás érzésétől fűtött önkéntes különítményekből és a házukat és családjukat védelmező kozákságból állott — csodás heroizmussal és a vörösökön gyakran túltevő kegyetlenséggel harcolt a gépfegyverekkel és páncélvonatokkal felszerelt vörös hadsereg ellen.

A fehér hadsereg első sikerei magukkal hozták az első egyenetlenkedést is. Az újabb önkéntes jelentkezők és a besorozottak harcbavetése jelentékenyen növelte az ellenforradalmi erőket, amelyek két főalkotóelemből állottak: a Don-hadsereg, melybe a doni, kubáni, asztrakáni stb. kozákok tartoztak és az önkéntes hadsereg, amely főleg a menekülteket, tehát nem kozák oroszokat (inogorodnyi) egyesítette magában. Az első biztató eredmények után csakhamar kiújult az évszázados ellentét a kozákok és inogorodnyi (nemkozák) oroszok között; az egyes kozák- és önkéntes csapatok, különítmények minden sikert saját kizárólagos érdemüknek tartottak, viszont a veszteséget vagy balsikert egymás terhére írták. A csapatoknak ezt a komoly ellenségeskedéssé váló viszonyát az egyes tábornokok az egyéni érvényesülés lehetőségének reményében még szították is.

A harcoló felek ezen veszélyes ellenségeskedését még inkább elmérgesítette az a körülmény, hogy az önkéntes hadsereg katonái — azon tudatban, hogy ők a kozákföld tulajdonképpeni felszabadítói, ami elvitázhatatlan tény — követelték, hogy a kozákokhoz hasonlóan ők is földet kapjanak. A kozákok viszont elfeledve az önkéntes hadsereg hősiességi szolgálatait, azt hangoztatták, hogy a kozákföld adott menedéket a hontalanul bujdosó inogorodnyi önkénteseknek, akik csak kötelességüket teljesítették, amikor segítenek a vörös csapatoktól megtisztítani a Don, Kubán és Asztrakán földjét, melyet a kozákság évszázadok óta birtokol előjogi alapján honvédelmi szolgálataitért.

Ismét hiányzott a helyes érzékű vezető, akinek tapintatos intézkedése csirájában elfojtotta volna ezeket az ellentéteket, amelyek a ellenforradalom mozgalmának egységét komolyan veszélyeztették.

Az ezidőtájt a donmelléki Rosztovban székelő fehér kormány és Denyikin a legmesszebbmenő igényeket is kielégítő földreformot helyezte kilátásba, a nélkül, hogy eme határozatnak a kozákságot érintő élet valamiképpen tompítani igyekeztek volna. A földreform eszméjének felvetése a kozákságnál heves és elkeseredett ellenzésre talált; a kozákok a földosztásban ősi kiváltságaik elleni támadást láttak s hála a kozákok között lappangó vörös bujtogatóknak — minden békítő szándék eredménytelen maradt. Egyelőre azonban, minthogy a földreform végrehajtását a fehér kormány későbbi időpontra halasztotta, a nyílt ellenségeskedést látszólag sikerült elcsendesíteni.

Ugyanekkor egy másik nagyfontosságú kérdés foglalkoztatta az ellenforradalmi kormányt: a vezetőség a sorozatos hadi sikerek ellenére is tisztában volt azzal, hogy az előreláthatóan hosszú háborút csak külföldi segítséggel képes a fehér hadsereg győzedelmesen befejezni, mivel az ellenforradalmi csapatok kezén egyetlen fegyver- vagy lőszer-gyár sem volt s az egyéb ipartelepek és gyárak is (melyeknek termékeire pedig úgy a lakosságnak, mint a hadseregnek szüksége volt) mind a vörös kormány kezében voltak. A külföld anyagi támogatásának megnyerése annak morális jelentősége miatt is kívánatosnak látszott.

Az ellenforradalmi kormány Francia- és Angolországba küldött követi megbízásukhoz híven arról igyekeztek meggyőzni a két nagyhatalom kormányát, hogy a fehér mozgalom mögött az osztatlan egész orosz nép áll, azonban az óvatos francia, de főleg angol politika egyelőre pusztán ígéreteknél alig adott valamivel többet válságba jutott szövetségeseinek.

Később azonban a nagyhatalmak látva az orosz ellenforradalom jelentős sikereit, megfelelő ellenszolgáltatások kikötése mellett valóban megsegítették Denyikin hadseregét főleg fegyver, lőszer, ruházat és gyógyszer szállításával. A külföldön érvényesülő szovjetbefolyás azonban gondoskodott arról, hogy az egyébként is kimerült és pénzszerűségben vergődő angol és francia kormány segítsége úgy a szállítások lassúságánál, mint csekély voltánál fogva mélyen alatta maradjon az orosz ellenforradalmi hadsereg szükségleteinek.

Ugyanerre az időre (1918 vége, 1919 első fele) esnek az orosz ellenforradalom legragyogóbb fegyvertényei és sikerei: a Denyikin-féle hadsereg déli szárnya egészen a Volga melletti Szandiiig szorította

vissza a vörös csapatokat, az északi szárny pedig élénk tempóban közeledett Moszkva felé; ugyanakkor Kolcsák admirális megtisztítva egész Szibériát a vörösöktől, hadseregével a Volga keleti partjáig nyomult előre; fent, északon pedig Judenics hadserege szorongatta az éhínséggel küzdő Szentpétervárt.

A győzelmi hírek egymást követték s már a pesszimisták is bíztak a vörös uralom végleges letörésében. Ebben az időben a háborús felek kezdetben embertelen harcmódora is enyhült, most már tömegesen szállították a fogságba jutott vörös katonákat Dél-Oroszországba. Ezek a foglyok s a fehérekhez átpártolt szökevények egyértelműen arról beszéltek, hogy a szovjetkormány napjai meg vannak számlálva, s az éhező lakosság már nem hajlandó tovább tűrni a bolsevizmus okozta nyomort. Ezek a híresztelések csak részben voltak túlzottak; tudnivaló, hogy Közép- és Észak-Oroszország lakossága a békében szibériai és dél-oroszországi gabonával elégítette ki gabonaszükségletét s most a termékeny vidékektől elszakított lakosság hihetetlen nélkülözéseket szenvedett, s csak a kommunistákból és hadifoglyokból alakult vörös csapatok hallatlanul kegyetlen terrorja tartotta féken a végsőkig elkeseredett lakosságot. Szavahihető emberek tanúsága szerint a nagyobb városok, mint Pétervár, Moszkva, Kurszk stb. lakossága 1919-ben majdnem egész esztendőn át 25 deka zabot, vagy árpát kapott napi táplálékul s minthogy a vörös kormány kegyetlenül büntette a kereskedelmet, a lakosság sem pénz, sem csere úján nem juthatott más táplálékhoz. Hihetetlen számok beszélnek ezeknek a városoknak szenvedéseiről. Egyedül Moszkvában egy év alatt 30.000 tíz éven alóli gyermek pusztult el; ehhez kell számítani a járványok pusztítását és a tüzelőanyaghiányt, hogy fogalmat alkossunk az ekkori szovjet-állapotokról.

A szovjethatalom reménytelennek látszó helyzete azonban váratlanul és hirtelen megváltozott. Ugyanis a Szibériában felfegyverzett cseh légiók a vörösökhöz pártolva oly zavart idéztek elő, hogy Kolcsák admirális kénytelen volt bázisaitól elvágott hadseregét a Volgától visszavonni. A nehéz szibériai közlekedési viszonyok mostohaságával küzdő Kolcsák-hadsereg visszavonulás közben teljesen felbomlott, úgyhogy Kolcsák kénytelen volt Janin francia tábornok védelme alá menekülni. Tudvalevő, hogy Janin tábornok Kolcsákot kiadta a vörösöknek, akik a vitéz admirálist meggyilkolták.

Ugyanebben az időben az északi angol csapatok inkonzekvens magatartása miatt Judenics hadserege is megsemmisült. A felszabaduló vörös csapatokat a vörös hadvezetőség, melynek élén Bruszilov volt cári tábornok állott, sietve a Denyikin-hadsereg ellen irányította.

Ezek az események úgy katonai, mint morális szempontból súlyos következményekkel jártak az ellenforradalom ügyére; a nagyhatalmak támogatása is óvatos fontolgatássá változott. Mindezek hozzájárultak a fehér hadsereg harci készségének ellankadásához; a lakosság és katonaság egyaránt belefáradt a három éves polgárháborúba. És minthogy a szibériai s az északi ellenforradalmi hadseregek pusztulása megfosztotta a hadsereget a háború gyors befejezésének reményétől, a bizakodó hitet csüggedt reménytelenség váltotta fel. Az ellenforradalmi hadsereg

magvát alkotó önkéntes ezredek, Vrangel tábornok hú kozákcsapatai és Skuro „farkasai“ már Moszkva falai alatt száguldoztak, de a kozákok zöme és főleg a besorozott katonaság minden kedv és lendület nélkül harcolt és soraikból egyre több szökevény került ki.

Ugyancsak most kezdett észrevehetővé válni az ellenforradalom egy régi hibájának következménye; az ellenforradalom vezetői sem nem tanultak, sem nem felejtettek s nem akartak számolni a változott viszonyokkal. A fehér közigazgatás hihetetlenül rövidlátó politikája — az érhetően kiélesedett osztálygyűlölettől és bosszúvágytól vezetve — a vörös uralom alól felszabadított részekben könyörtelen és durva bánásmódjával ellenségévé tette a népet, mely saját bőrén tapasztalta, a vörös agitátorok rágalmainak beigazolását, melyeket a „fehér kezű tisztibetyárok“ ellen szórtak. Igaz ugyan, hogy a vörös vezetőség sem bánt kesztyűs kézzel a néppel, de a nemkozák lakosság — érhető lélektani okokból — az ellenforradalom részéről tapasztalt kegyetlenségek miatt mégis inkább a nemkozák vörösök felé húzódott.

A szovjetkormány szorongatott helyzetében is helyesen ítélte meg a viszonyokat; jól tudták, hogy a végsőig elkínzott lakosság és az elkedvetlenedett vörös hadsereg türelme fogytán van. Ezért Trockij, a szovjet hadügyi népbiztosa ügyesen kihasználva Judenic és Kolcsák seregei megsemmisülésének hírére a hangulatkeltésre, új sorozást rendelt el s nagy energiával látott hozzá az új offenzíva megindításához. A kommunista csapatokhoz intézett napiparancsában a Don és Kubán gazdag éléstáraival kecsegteti katonáit és seregét megerősítve a pétérvári és szibériai frontokról felszabadult csapatokkal, 1919 végén váratlanul megindítja a támadást.

Ezalatt az ellenforradalom táborában újra fellángolt az ellenségeskedés a kozákok és inogorodnyik között. Az ellenforradalmi kormány 1919 végén Jekaterinodarban tartott tartományi gyűlésén nyíltan kitért a viszály a két párt között: Kalabuhov kozák származású pópa néhány képviselőtársától támogatva szóvátette a kozákság sérelmeit, a jogtalan földreform ügyét s ezzel kapcsolatban az ellenforradalom inogorodnyik vezetőségének, elsősorban Denyikinnek elfogultságát a kozákokkal szemben. Kalabuhov és hívei a következőkben konkrétizálták sérelmeiket: a kozákság volt az, amely a menekülőket befogadva, ősi földjét harcmezővé tette s nemcsak családjaik békéjét és önéletüket tették kockára, hanem évtizedes munkájuk gyümölcsét, gabona- és állatállományukat is kénytelenek voltak a fehér hadsereg céljaiért feláldozni, a kozákság éppen az ellenforradalmi kormány és közigazgatás részéről a legkíméletlenebb és leghálátlanabb bánásmódban részesül, a földreform végrehajtásával még akarják fosztani ősi földjétől, holott ők elsősorban non magukért, hanem a náluk menedéket, védelmet kereső katonatisztek és államhivatalnokok érdekében fogtak fegyvert. Ezért a kozákok nem hajlandók tovább engedelmeskedni sem Denyikinnek, sem az ellenforradalmi kormánynak.

Ez a beszéd tökéletesen megfelelt a kozákság akkori hangulatának s már majdnem nyílt harcban törték ki az ellentétek, amikor Denyikin értesülve a jekatednodari eseményekről, hármezer főnyi testőr-csapatával Jekaterinodaron termett s első indulatának engedve Kalabuhovot

és két társát a város piacán felakasztatta. Kalabuhov többi híveinek sikerült elmenekülniük a büntetés elől.

Az ezt követő csend és nyugalom azonban csak látszólagos volt. Az akasztás híre villámgyorsan elterjedt a kozák sztyancákban és a fronton harcoló kozákság között, ahol általában a lázadók büntetését, mint a kozákság szégyenét és sérelmét fogták fel. Ez az álláspont nemcsak a kozákoknak, de a tiszteknek is elvette harci kedvét s elkeseredve csapatostól fordítottak hátat a frontnak.

Itt meg kell még említenünk, hogy a kozák csapatok ezen magatartását erősen befolyásolták azok a kósza hírek, amelyeket valószínűleg a szovjet ágensei terjesztettek s amelyek szerint a szovjet már egészen más szellemben uralkodik, mint kezdetben. A vörösök — beszéltek egymásnak a hiszékeny kozákok — most már tiszteletben tartják a magántulajdont, a „nasi-vasi“ kora náluk is lejárt, rendes törvények alapján ítéleznek s megszüntették a rekvirálásokat is; egyébként a kommunisták nem is a kozákok ellen harcolnak, hanem közös ellenségeik, a generálisok, miniszterek és gyárosok ellen, akik a kozákság háta mögé bújtak.

Ezek a híresztelések termékeny talajra találtak az elkeseredett és a hosszú háborúba beleunt kozákok lelkében. Az igazság az volt, hogy Trockij és általában a szovjetkormány — felismerve a lakosság rokonszenvében rejlő nagy előnyt — látszatra jobbra átot csinált s hadseregét is új szellemben szervezte át.

Ilyen viszonyok között indult meg a vörös lavina a bomladozó kozákfront ellen. A kedvét vesztett kozákság minden komoly ellenállás nélkül fordított hátat Moszkvának s egyetlen gondjuk a minél gyorsabb menekülés volt. A fehér hadsereg visszavonulását nagyban megnehezítette a gyér vasúthálózat, a kevés vonat, a rettenetes hideg és a lakosság ellenséges magatartása.

1919 karácsonyában, még Oroszországban is ritkaságszámba menő hidegben, özönlött vissza a fehér hadsereg a keményen támadó vörös csapatok elől, alig 2—3 hét alatt téve meg az ezer kilométeres utat Moszkvától a Don vidékéig. Talán Napóleon elpusztult hadseregének tragikus visszavonulását is messze felülmúlta borzalmisságában a fehér hadsereg menekülése.

1920 januárjában már a Donmentén próbál összeszedelőzködni az erősen megroppant és demoralizált ellenforradalmi hadsereg, mely két év előtt ugyancsak a Don vidékéről indult útjára. A visszavonulás alatt teljesen szétszilárdott hadsereg azonban itt sem volt képes komoly ellenállásra. Tetézte a bajt az is, hogy a hadsereg vezetői nem látva tisztán az eseményeket előidéző okokat, nyíltan egymást vádolták a kétségbeejtő kudarokért.

A kozákok — bízva a vörösök ígéréteiben — visszavonulás közben elérve otthonukat, tömegesen hagyták ott a tovább vonuló hadsereget, melynek útját rongyokba burkolt, megfagyott katonák, elhullott lovak teteme és felfordult, összetört kocsik jelezték. Mindennél siralmasabb látványt nyújtott azonban a hadsereg nyomában menekülő lakosság: az elcsigázott lovak által vontatott, bútorral, ruhákkal megterakott szánkókon, kocsikon gyermekek, öregek, betegek feküdtek

félíg megfagyva, s pihenés nélkül menekülve a fűrge vörös lovasság üldözése elől.

Hasztalan próbált a kétségbeesett ellenforradalmi kormány új sorozást elrendelni, a háborúba és az ellenforradalomba beleunt nép nem engedelmeskedett a menekülő kormány rendeletének.

A francia és angol katonai megbízottak látva az ellenforradalom kikerülhetetlen összeomlását és a vörös hadsereg egyre növekvő sikereit, nemcsak mereven megtagadtak Denyikintől minden további támogatást, hanem egyenesen felszólították a segélyt sürgető fehér kormányt, hogy szüntessék be a céltalan küzdelmet.

Denyikin maradék hadseregével a Krim félszigetre vonult vissza, s az események hatása alatt lemondott a fővezérségről. A reménytelen helyzetben az erélyes báró Vrangel Péter tábornok vette kezébe a fehér hadsereg további sorsát. Vrangel számítva arra, hogy az orosz-lengyel háború megakadályozza a szovjet minden erőteljesebb akcióját az ellenforradalmi csapatok ellen, nem törődve a Lloyd George közvetítésével megindult békítő tárgyalásokkal, hozzálátott a Krimre szorult hadsereg reorganizációjához.

Ezalatt a vörös csapatok által elfoglalt Don és Kubán megmaradt gabonakészletét és állatállományát a vörös kormány szabad zsákmánynak tekintve, éppúgy elkoboztatta, mint két évvel előbb, az otthon talált kozákokat pedig — részben fegyveres, részben hadtápszolgálatra — bekényszerítették a vörös hadseregbe. A proletárdiktatúra szempontjából nem kívánatos egyéb elemeket az Ural bányáiba, vasút munkára, vagy erdőirtásra vitték. Így nem csoda, hogy a gazdag Don, Kubán és Sztavropol megmaradt népe ijesztő ínség és nyomor elé tekintett.

A kozákok ekkor már keserűen megbánták meggondolatlanságukat és hiszékenységüket, a késő megbánás azonban már nem sokat segített. A szovjetadminisztráció szigorú ellenőrzése mellett csak nagyon kevésnek sikerült közülük a Don és Kubán vidékéről eljutni Vrangel hadseregéhez.

Ebben az időben új reménysugár tűnt fel az ellenforradalom ügyének beborult horizontján: ez a fordulat a külpolitikai helyzet kedvező alakulása volt. A fehér front összezsugorodása által felszabadult kommunista csapatok komolyan kezdték veszélyeztetni a belső zavarokkal is küzdő fiatal Lengyelországot, melynek győzelme a német veszély ellensúlyozására az antant érdeke volt. Ez a politikai szempont vezette a nagyhatalmakat, mikor az elerőtlenedett orosz ellenforradalmat újból segíteni kezdték. S csakugyan Millerand francia tábornok 1920 őszi főleg fegyverekkel és hadianyaggal támogatta Vrangel hadseregét; mikor azonban a szovjet-lengyel hadi helyzet a lengyelek javára fordult, s így a nagyhatalmaknak a Vrangel-féle mozgalom sikeréhez fűződő érdekei megszűntek, végleg beszüntettek minden támogatást.

Másrészről a szovjetkormány, látva a lengyel háború elhúzódását, fontosabbnak tartotta a lengyel kérdésnél a még egyre kísérletező ellenforradalommal való végső leszámolást. Ezért a szovjet csapatait Varsó alól visszavonva, megindította a lengyel béketárgyalásokat, amit a súlyos helyzetben levő Lengyelország is szívesen fogadott.

A nagyhatalmak ily körülmények között sorsára hagyták az orosz ellenforradalom reménytelen ügyét; ezután az alig 200.000 fegyverre zsugorodott Vrangel-hadsereg előtt két választás maradt: szégyenletesen megalkudva kiszolgáltatni magukat a vörös kormány kegyetlen megtorlásának és bosszújának, vagy pusztá életüket megmentve külföldre menekülni.

A hadsereg zöme az utóbbit választotta: közel másfélszáz ezer katona s ezek családja hagyták el 1920 november elején az ősi orosz földet három esztendei nehéz háború után, hogy a vörös rém karmai közé került hazai földet a bujdosás és hontalanság keserű kenyerével cseréljék fel.

És ma a világ minden részén szétszórta élő orosz emigránsok hol lankadó, hol újra éledő reménnyel várják a nagy orosz probléma további alakulását. A mai európai politikai helyzet azonban nem biztatja az orosz emigrációt az orosz kérdés kedvező megoldásával. Egyrészt a hontalanok sorait egyre gyengíti az emigránsok közti tipikus egyenetlenkedés és gyűlölködés, másrészt a nagyhatalmak sem tartják kívánatosnak egy erős nemzeti Oroszország visszaállítását, mivel ez a balkáni szláv államokra gyakorolt befolyásával könnyen nehéz helyzet elé állíthatná a nagyhatalmakat.

Az Oroszországból hozzánk eljutó legújabb hírekből következően az új rendszer erjedése és forrongása még egyre tart s nem lehetetlen, hogy nem a pusztuló orosz emigráció és nem Európa nagyhatalmainak érdeke fogják megoldani a bolsevizmus kérdését. Lehet, hogy talán magából a szovjetrendszerből fog kialakulni egy erős diktatori uralom segítségével az orosz nép lélektanának leginkább megfelelő államforma: az erős központi hatalmon nyugvó nemzeti Oroszország.

BERÉNYI LÁSZLÓ.